

Ա Յ Խ Ա Ր Հ Ի Գ Լ Ե Ջ Ո Ւ

ԵՒ

Ք Ն Ն Ա Դ Ա Տ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

—

Պ. Փիլ. Վարդանեանի . Համերի Իլիականը :

(Շ-Դ--ՆԻ--ԴԻ--Ն, ԱԴ-Դ-Դ Բ. Ժ.)

Թ Ո Ւ Ա Վ Ա Ն Ն Ե Ր

Ա. Աշխարհիկ լեզուի գլխաւոր առնձնադատութիւններից մէկն է Բ--
 քանիւն է հետ ելնի Դնէլ. Բողորովին հակառակ է նոր լեզուի ոգուն ասել՝ Քն
 անէր, երկ-- Ինչ-ընէր, յի--ն շնիւրանէր ևլն. Այլ պէտք է ասել. վեց
 տուն, երկու խնձոր. յիսուն աշակերտ. Այս կանոնի դէմ է վարւում
 յաճախ պ. Վարդանեան.

Օրինակ՝

« Ինն թաւամաղ Գաճիւնէր (գամիւ) : 171. « Արի վրայ քսան
 հատ փաղոււն ծէրէր Կայի (ծիր) պողովատից և զուտ ոսկուց :
 131. « Եօթն ընտիր աղջիկներ (աղջիկ) են տալիս քեզ և դեռ
 ուրիշ շատ գանձեր : » 116 « Երկու ապստամբներ (ապստամ)
 կամենում էին կին առնել Թէտիսին » 5.

« Բէտվտացիք եկան յիսուն նաւերով (նաւով), որոնցից իւ-
 րաբանչիւրն (իւրաքանչիւրը) կրում էր հարիւր և քսան
 սպառազէն զինուոր : » Արգիւտացիք հասան յիսուն նաւերով, 15.

Իւրաքանչիւր ընթերցող մեր ասածին համազուելու համար թո՛ղ միտ բերէ
 --վեր-ի-ն Կեանքի օրինակներ. Այ մի հեքիաթի մէջ չէ ասում՝ երկնքից
 երէտ Ինչ-ընէր իջան այլ՝ երկնքից երեք կամ երկու խնձոր իջաւ. Երկու հոգի
 սպանուեցան, բայց ոչ՝ երկու և քիչէր սպանուեցան. Աւսուցիչը օրական չորս
 գաս ունի և ոչ ւր- Դ--նէր.

Գծրաղգարար մեծամասնութեան ականջը այնչափ սովորել է ծուռ և
 սխալ, խորթ և օտար ձևերի և գործածութեանց, որ ամեն այս տեսակ խն-
 դիրներում նորից նոր պէտք է գլմել Ժողովրդին, նորա լեզուին և նորա
 ոգուն. Լաւագոյն համարուած մատենագիրներն անգամ, մեր վիպասաններն
 ու բանաստեղծները, մանաւանդ վերջին տարիներում, կտրծես խօսք են
 տուել միմեանց մեր միակ և անգին հարստութիւնը, լեզուն, աղաւաղել և
 այլակերպել.

Ե Լ, Ե Լ Ո Ւ

Բ. « Նա վճռեց մի բան անել իւր զաւակին փրկելու հա-
 մար : 17.

Այս օրինակից պարզ երևում է թէ ինչ մեծ զանազանութիւն կայ երկու

ձևի մէջ. վճռեց մի բան անել, բայց ոչ նշանակուեալ, զնաց փրկելու, բայց ոչ խնայելու: Սակայն պ. Վարդանեան միշտ այսպէս ուղիղ չէ գործածում: Այլ, թերևս անհոգութեամբ թէ անզգուշութեամբ, խառնում և շփոթում է այդ զանազան ձևերը, որով և ստացւում է շատ անգամ այնպիսի énormité, ինչպէս ասում են ֆրանսացիք, որ մարդ չէ ուղում աչքերին հաւատալ:

« Այ ոք նրան չէր կարանում*) (կարողանում) Բռնելու: » 208.

Այսինքն բռնել, եթէ Բռնելու, ուրեմն և ներելի է ասել, ես չեմ կարող հաց առնելու, դու չես կարող ջուր խմելու: Աշակերտը չէ ուղում դասը տնայնիքի: Նա չէ ուղում ուղիղ խմելու ևլն:

Բերենք մի քանի օրինակ պ. Վարդանեանից.

« Այ ոք նրան չէր կարանում Բռնելու: » 208 « Ասաց և լռիկ ակնարկեց Պատրոկլէսին՝ ալեւոր Փինիքսի համար լաւ անկողին պատրաստելու (պատրաստել): » 115

« Հայրդ ինձ հրամայել էր քեզ հետ այս տեղ աշխատելու (արշաւել): » 113

« Տրոյացիք դռներից անգամ չէին իշխում դուրս գալու: » 82

« Աւտոի նա վերջապէս յանձն առաւ կանչելու (կանչել) իւր սիրասուն աղջկան՝ դիցուհուն զոհ նուիրելու պայմանով: » 17

« Թէ որոշած էր նշանել Խփղէնիային քաջամարտիկ և ատուածամնման Աքիլի հետ, որ իբր թէ չէր կամենում մասնակցելու արշաւին: » 17. ևլն. ևլն.

Քմահաճոյ և անճաշակ գործածութիւնը այնչափ յաճախ կրկնուումէ մեր ընթացիկ մատենագրութեան մէջ, որ այս և նման խորթութիւնները մեծամասնութեան համար սովորական են դարձած և մնում են անկատարի: Բայց ի՞նչ բանի արդեօք չէ կարելի վարժուել: Մեր ընդհանուր կազմաւածքը կործանիչ թոյներին էլ է վարժւում, ո՞ւր մնաց ականջը: Սակայն լիզուի ուղիղ գործածութիւնը միայն ականջի խնդիր չէ, այլ մանաւանդ մտածութեան եղանակի:

ՅԵՏ ԵՒ ՅԵՏՈՅ.

Գ. « Երևելիք արդէն բաւ է, որ Տրոյացիք յետ քաշուին: Յետոյ դու կգլջաս, եթէ այժմ մեզ յօգնես: » 108.

Այս օրինակում պարզ երևում է յետ—ի և յետոյ—ի անբարոյութիւնը: Արիչ տեսակ է գրաբանի մէջ: Յետ գրաբանի մէջ գործ է ածւում մասնաւորապէս աշխարհաբան յետոյ—ի մտքով: Յետ յարութեանն—յարու-

(*) Կարեւորաւոր ժողովուրդը սովորաբար կա բուժեմ է գործ ածում, իսկ տեղ տեղ կարեմի տեղ կարողանալն են գործ ածում. կարանում եմ հնարովի ձեւ է: Խմբ.

թիւնից յետոյ, Յետ կործանելոյ զգոխս—գժոխքը կործանելուց յետոյ,

« Ինձ կռուի դաշտից յետ պահողն աստուածային սլատուէրը չէ » 142: « Երանի թէ այդ մեր քաջակորով ընկերները լինէին, և գեղաբաշ նժոյգներով յետ գային » 130:

Այս երկու գէպքում յետք գործ է ածուած իւր տեղում, բայց շատ անգամ՝ Պ. Վարդանեան յետը դնումէ յետոյ—ի փոխանակ, թերեւս գրաբառի առմամբ, որ բոլորովին անտեղի է:

« Յուզարկութեան (յուզարկաւորութեան) հանդէսից (հանդիսից) յետ » . այն է յետոյ, 261.

« Զրահաւորելուց յետ » (յետոյ) գարձեալ յիշեց իւր մըտերմին » : 174.

« Միանգամ մեր ձեռքն ընկնելուց յետ » (յետոյ), փախչելու միտքը գլխիցդ հանիր: » 128.

« Այսքան մարդիկ ապամի մէջ զուր կորցնելուց յետ » նա այժմ ինձ հրամայումէ յետն «անայն» (ձեռնուհայն) վերադառնալ հայրենիք: » 102.

« Այս խօսքերից յետ » (յետոյ) Դիոմեդ կառքից թռաւ և սպասեց կռուին: » 75.

Յետոյ և յետ այնչափ տարրեր և որիչ են միմեանցից, որ նոցա անխորարար գործ ածելը սխալ պէտք է համարել: Այդպիսի փոխանակութիւններելի լինի թերեւս չափաւոր գրուածքի մէջ, այն էլ չափազանց զգուշութեամբ, իսկ Պ. Վարդանեան՝ որ մեր արդի լաւ թարգմանիչներից մէկն է, զարմացնումէ մեզ անխորարար այս բաները միմեանց հետ փոխանակելովը:

ՎԵՐ ԵՒ ՎԵՐԵՒ.

Դ. « Փութանակի վեր » (վեր) ցատկեց Դիոմեդէս. 14 նստած տեղից վեր ցատկել և ոչ թէ վերեւ: Նոյնպէս՝ վեր թռչիլ, վայր ընկնել և չն: Աշակերտները սեղանից վէր կացան և ոչ վեր կացան:

ԱՄԵՆԱՅՆ ԻՆՁ.

Ե. « Յայների բանակի մէջ ամենայն իշխարածողութիւն գադարեցաւ: » 237.

Իշխ բոլորովին աւելորդ է:

« Դուրս քշելով սրտիս միջից ամենայն իշխ վատ բերման հը: » 28. և չն.

ՓՈՇԻՒՆ, ԶԻՒՆ (փոխանակ փոշու, ձիու)։

Զ. « Փռչի (փոշու) մէջ թաւալուէիր » 56.

Թշնամու երջի (երկձիու) վրայ յարձակուիր և մեր բա-
նակն (բանակը) տար այդ ազնիւ աւարը » 75.

« Մինչև որ Պրիամոսի ապարանքը չկործանեմ և Հեկտորին
սուսերովս դիտապատս չանեմ փռչի (փոշու) մէջ » :

« Քեշի (քեզու) գլխին Աթենաս մի սսկեձոյլ լոյծ (լուծ) կա-
պեց և արծաթէ սամեզները փաթաթեց » 80.

ԼՈՒԾ ԵՒ ՈՉ ԼՈՅԾ.

Է. Լուծ բառի տեղ ամեն անգամ Պ. Աւարդանեանը գրումէ լոյծ՝ որ լու-
ծուել բայի արմատն է.

« Աքիլլէսի երկլոյծի (երկլուծի) պէս երկվարներ դեռ ոչ մի
մարդ չէ նուաճել նրանից զատ » 127.

« Արշաւասուր յետ է քշում իւր երկլոյծը (երկլուծը » 220
Է և Ե.

Ը. Պ. Աւարդանեան շատ անգամ է—ի տեղ Ե. և Ե—ի տեղ է է գործա-
ծում, օրինակ քէք գրելու տեղ՝ քէք է գրում, իսկ Աքիլլէս գրելու տեղ՝
Աքիլլէս.

« Սպիտակ ցուլեր, Գէշ (գէր) ոչխարներ, պարարտ այծեր
և լուսաժանի խոզեր » :

Գէշ վարազ զոհեցին Արամազդին » 179.

Գէր, գիրանալ՝ երբէք չէ կարելի եչով գրել.

« Հերակլէս (Հերակլէս) էլ իւր օրհասից չապրեցաւ » 161.

Ինչի՞ համար Պ. Աւարդանեան Պ—դէ— գրումէ է—ով, իսկ Հերակլէս—
եչով. Ամրողը գրքի մէջ Աքիլլէս գրուած է եչով՝ Աքիլլէս. Ուղղագոյնն է
Աքիլլէս կամ Աքիլլէս.

« Այնտեղ հագաւ նա սսկեզարդ զրահներն (զրահները),
հեծաւ կառքն և հոգնիւն (հողմնիւն) յառաջ սլացաւ Հել-
լենպոնոսի վրայով » 135.

Պէտքէ գրել՝ հողմնիւն, խոչընդոտն, նորընծայ, հիւրընկալ ևլն.

ՈՐԴՈՑ, ԲԱՑ ԱՅՍՄԱՆԷ, ՔԱՆՍ.

Թ. Գրաբառի հոլովները և ձևերը աշխարհաբառում գործածելիս, մեր
կարծիքով, պէտք է նոցա անփոփոխ պահպանել.

« Մեր ոչոյց կը սպանեն » 198.

Պէտք է ասել՝ մեր որդւոցը կամ մեր որդիներին.

« Բայ այսմանէ՝ նա դեռ սաստիկ կշտամբեց Ագամեմնո-
նին » 18.

Պէտքէ ասել՝ բայ յայտմանէ, կամ լաւ ևս բացի այս, բացի սորանից.

«Իրաւ՝ կեանքն (կեանքը) մի առաւել թանգ բան է, քան
Տրոյայի մէջ զիզուած բոլոր գանձերը:» 112.

«Իսկ սիրելի էք ինձ առաւել քան բոլոր ցոյները:» 107.

«Այ Պոսէյդոն կամեցաւ, որ որդին զօրութեամբ քան Տայրը
մեծ լինէր, ոչ Արամազդ:» 5.

Աստուծոյ է ասել քան, քանց, քան զ. քան Տրոյայի մէջ զիզուած բո-
լոր գանձերը. քան զՏայրը, Արքայէս Միջնադարեան լեզուով ասինք
քանց, քանց Տայրը. մի նոր ձև էլ (քանս) ստեղծելու ի՞նչ կարօտու-
թիւն կայ:

ԶԻ, ՔԱՆԶԻ.

Ժ. Զի և քանզին Պ. Ասրդանեան այնպիսի անտեղութեամբ է գոր-
ծածում ինչպէս մի ժամանակ էլ, որքան յիշում եմ, գործ էր ածում,
չէր, չէր, չէր, Հոմերականի մէջ զերդ չկայ, բայց քանզիները այդ պա-
կասը լրացնում են:

«Կամ գուցէ արդէն բոլորդ էլ փախչում էք, (փախչում
էք), քանզի ընկաւ քաջն Հեկտոր:» 244.

«Միթէ քիչ է այն ցաւն (ցաւը), որ առաքեց ինձ Արամազդ,
քանզի խլեց իմ քաջ որդուն:» 240.

«Յոյները շատ եռանդուն էին, քանզի դարձեալ տեսնում
էին Աքիլլեոսին (Աքիլլէսին):» 185.

«Թէգիսի պաղատանքը շատ դուր չէին (չեկաւ, պաղատան-
քը դուր չեկաւ, պաղատանքը եղակի է աշխարհաբառի մէջ)
Աստուծոյ, չէ Տրոյացւոյ կուսակից էր:» 167.

«Իսկ դու, մայրիկ, մի արգելիւր ինձ հետեւ (կուսել) չէ
չեմ կարող քեզ լսել, ինչքան էլ քեզ սիրէի:» 162.

«Իսկ երկար ապրելու չես, քանզի մահդ մօտաւորաւ է:» 148.

«Քանզի երբ էաս տեսաւ, որ Տրոյացիք ուրախաձայն թրե-
ւում էին մարմինը:» 153.

«Քանզի... Եւ...»

«Սակայն շտապեմք, քանզի գիշերն անցնում է:» 124.

«Մի բարկանար, քանզի մեր քուսը փախել է:» 121.

«Այժմ գանք հանգստանանք, քանզի արդէն կազդուրուել
ենք թէ կերակրով, թէ գինով:» 117.

«Թող գնա կորչի, չէ Արամազդ նրա խելքն արդէն թուցրել
է:» 111.

Արդ քանզի ես մի մեծ յանցանք գործեցի, ... 104.

«Քանզի նա էր առիթ տուել այս սոսկալի պատերազմին:»

«Քանզի մեզ էլ օժանդակ են աստուածները» :

«Քանզի մեծ եմ ձեզնից տարիքով» :

Քանզի նա մեծարոյ է, և խօսքերին կարելի է հաւատալ :

Քանզի, քանզի, քանզի . . .

ԱՆԵԼ ՀԵՏ.

ԺԱ. Տե՛ս քեզ ինչ կանեմ, (Սպառնալիք) 2է կարելի ասել, «Քեզ հէ՛ր ինչ կանեմ» : Այլ է եթէ միասին գործելու մտքով ասուով, Քեզ հետ այս ինչ գործը կանեմ, այսինքն՝ քեզ հետ միասին,

«Այն ժամանակ Կլիտեմնեոտրիան ասաց մարդուն, թէ նրանք արդէն դիտէին նրա անելիքն ուղիւս, հէ՛ր» : 24.

Նրա անելիքն աղջկան կամ աղջկանը, Հետը բոլորովին աւելորդ է և ընդդէմ մեր շեղուի ոգուն :

Այս սխալ խնդրառութիւնը Պ. Վարդանեանի թարգմանութեանց մէջ շատ հազիւ է պատահում, սակայն անհրաժեշտ թուեցաւ մեզ այս մասին նկատողութիւն անել, որովհետեւ շատ ուրիշ գրողներ նոյն սխալը չափից դուրս՝ սովորութիւն դարձնելու չափ, կրկնում են ամեն օր :

(Շ-է-է-է-է-է)

Միտքան.

ՆԱՅԵՄԻԵՐ ԱՄԻՍ.

Սարսափդ տիրեց երկրին, Նոյեմբեր,

Մռաքան մարդիկ՝ ամուսն ամիսներ :

Այս կոյտ դիզուեցին թխագոյն ամպեր,

Փշեցին սաստիկ՝ ցրտաշունչ հողմեր :

Մերկացան անտառք՝ չորացան բոյսեր,

Ի դերե ելան շատ և շատ յոյսեր :

Սարեր ու ձորեր՝ ամայի, թափուր,

Ջրկուել են զարդից, տրտում են տխուր :

Դաշտերն էլ իրանց փայլը կորցրած՝

Կանաչ գոյնի տեղ՝ դեղին են հագած :

Սարսափդ տիրեց՝ երկրին Նոյեմբեր,

Եկան ու հասան ձիւնաբեր օրեր :

Հովիտ, բլուրներ կանաչից զրկուած,

Հովիւն իւր սրինգն ու երգը թողած :

Գլխակոր տրտում հօտի ետեւից

Հաապումէ տուն՝ խամրած դաշտերից :